

О. Наварук

Що се е:

06 10 64941.147
в љких Соціалістів-Революціонерів.

„Боротьбою здобудем ми право своє!“

Др. Осип Назарук.

Що се є: суспільні класи, боротьба
клас, буржуазія, пролетаріят, капіталізм
і організація.

Виданє четверте.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Нак. № 71 Тл. УРСР 1949
Друк і наклад партійної друкарні.
1915.

103(2-4a)5

Львів. Бібліотека
Ан. УРСР

Передне слово.

Отся книжечка мала вже три видання. Перший раз появилася в інтереснім видавництві, призначенім для поміщицьких слуг, що виходило під назвою „Двірська служба“ в р. 1906. Другий раз видав її в рік опісля орган української радикальної партії в Галичині „Громадський Голос“ і вона скоро розійшлася. Окрім сего був оден передрук її в Америці. Се свідчить наглядно про потребу такої брошури, яка в приступний спосіб виясняла би народови головні основи сучасного несправедливого ладу на світі. Читайте-ж її з увагою й переказуйте иншим прочитане тай передумане.

Редакція.

1. Вступ.

Хто знає, яка доля жде його? Наприклад ті, що їдуть до Америки — де вони замолоду сподівалися, що колись підуть світами? Так само може неодного з вас, а вже напевно многих із дітей ваших, занесе нужда до великого міста на заробок. Там побачуть вони ліс чорних коминів фабричних і знайдуть таких самих зарібних людей як вони, тільки мудрійших. На їх сходинах і зборах почують слова, яких ніколи не чули; побачать рух, якого з роду не бачили. І їм стане соромно, що того всего не розуміють. Тут маєте пояснене незрозумілих відгуків нової боротьби, яка вже від давна кипить по великих містах. Згодом і ви опинитеся серед неї.

2. Суспільні класи.

Межи вами нема ні одного що не знає, як люде дивляться на такого, що не має ґрунту, не є господар. Чи в гостині, чи на весілю, чи в корчмі, чи навіть у церкві — скрізь ним помітують. Навіть з його невинними дітьми обходяться.

ся інакше, як із господарськими. „Се господарська дитина, а се ні!“ Кожний з вас чув такі слова і знає, що вони значать.

Така різниця поміж людьми є не тільки по селах, але скрізь, а по великих містах вона ще більша, як деінде. Селяни всі працюють: господар на своїм, зарібник на чужім, але і сей і той робить, хоч правда, лекше тому живеться, що на своїм робить. А по городах (містах) є й такі люди, що від колиски до гробової дошки не знають, що то значить яка небудь робота, що вміють тільки одно: видавати гроші. Коли вечером переходите через чуже село, а люде вертають ся з роботи, наприклад зі жнив, то не все пізнати, котрий господар, а котрий зарібник, котрий господарський син, а котрий ні. Та коли вечером переходите через великий город (місто) та побачите робітників у їх робітницьких блязах, як вони помучені виходять з фабрик та пливуть як вода вулицями — а потім побачите блискучі карити з хорошими кіньми, якими панство їде на прогульку, то відразу скажете: се робучі люди, а се пани.

Але й межі панами є такі різниці, як поміж зарібником і господарем на селі. І поміж ними дивить ся оден на одного так, як власник великого господарства на наймита, або майстер на челядника. Бо такий пан, що має кількадесять фабрик і стільки тижневого приходу, скільки варт весь ґрунт найбільшого богача в селі, не рівня панкови, що має оден або два фільварки чи

села. І поміж панами є не для одного за високі пороги на його ноги. І ті великі риби поділені, поклясовані на менші й більші, на слабші й сильніші.

Так куди тільки кинете оком, на кого тільки глянете, кождий нумерований, кождий належить до якогось гуртка. Сей зарібник, сей господар, сей ремісник, сей урядник, учитель, лікар, адвокат або інженер, сей купець, сей піп, сей різник, сей офіцер, сей поміщик або посесор, сей фабрикант, сей має покладні гроші, той живе з дня на день і „мешкає“ в лазні і т. д. Всі ті люди разом називають ся одним словом: суспільність, так, як дерева і корчі називають ся одним словом: ліс. Але як у лісі є велике число різних дерев, корчів, грибів і зел, а всіх їх можна розділити на два великі роди, два ґатунки — такі, що позиточні і такі, що від них втікає і чоловік і звірина — так само і в людській суспільности. І в суспільности є два ґатунки, дві класи людей: такі, що працюють і є позиточні — та такі, з яких нема позитку.

Якже виглядають ті, що з них нема позитку? чи не обдерті вони, нехлюйні? Ви певно бачили хороші гриби мухомори, що їх не тільки чоловік, але навіть червак бережить ся, боїть ся. А певно бачили ви й офіцерів в хороших мундурах, бюрократів (урядників) з блискучими золотом ковнірами, білих і гладких монахів (черців). Який з них хосен? Яка їх робота? Одні з них „ждуть на війну і обрихтовують“ людські діти

тай за се беруть добрі гроші. Другі курять по бюрах смачні папіроси і голюкають (верещать) на темного мужика та за се беруть добрі гроші. Треті проповідують бідному народови, що гаразд буде аж на тамтім світі (тай то не всім), хоч їм уже й тут не лихо. Всі вони хоч удають, що „працюють“. По правді то вони переливають з пустого в порожнє. Але бо є ще інакше „зілечко“.

Кождий з вас знає, що таке: головня, яка росте на кукурудзі, перетенець (або канянка), що живе на конюшині та інших ростинах, смородина, що часом є на дубі, омела, що живе на різних деревах, виглядає як воронячі гнізда, зеленіє літом і зимою, квіт має жовтавий, а ягідки білі. Всі ці рослини дуже небезпечні для тих, з кого живуть: вони тягнуть з них соки так, що навіть великі дерева через них сохнуть та марно гинуть. Ті страшні рослини — пиявки називаються галапаси, або паразити, що значить просто: дармоїди. Є різні породи галапасів; є такі, що нищать корінь, є такі, що влізають поміж кору та дерево, є такі, що нищать листя. Нераз цілі ліси стоять як купи трупів, зісаних на смерть галапасами.

Такі галапаси є й у людській суспільности. По чім їх пізнати? По тім, що єсуть. А звичайно й по тім, по чім пізнати омелу, що вона галапас: омела літом і зимою зеленіє собі, хоч дерева в зимі без зелені. Так і чоловік-галапас: він все добре виглядає, його живіт і кишеня переднівку не

знають. Та людські галапаси ще тим страшнійші, що вони кумають ся і дружать ся з отруйними мухоморами і на спілку галапасують, висисають робучий нарід; їх діти мають вдачу і мухоморів і галапасів. Найкращий приклад людського галапаса то лихвар. Але не тільки лихварі висисають і днуть робучий народ

Так отже є дві головні класи людей: одна то робочий народ, друга то мухомори й галапаси з людським обличчям. Між тими двома класами му- сить бути війна і то доти, доки робочий народ не переможе мухоморів та галапасів та не заведе на світі таких порядків, аби йому було добре, а не їм.

3. Боротьба клас.

„А не лучше би то було погодити ся і не ворогувати? Аджеж ми всі діти одної матері, землі“ — скаже не оден мудрагель. — Далеке се свояцтво, коли його пізнати тільки по тім, що нас ті самі черваки з'їдять. Нераз і справжні ді- ти одної матері й одного батька не живуть у згоді, коли мати більше любить одну дитину чим другі. Так само й тут. Поміж ситими й голодними, поміж багатими*) й бідними не може бути згоди

*) Не гадайте, що ті, що мають кілька десятин землі, се вже багаті. Вони те може якось дихають, але їх діти, як поділять ся, то будуть бідолахи, а внукам тільки торби брати.

й не буде її, поки на світі будуть такі різниці поміж людьми, поки не щезнуть кляси.

Але до чого се балакати про згоду між такими противниками, як між робучим народом і мухоморами та галапасами, коли навіть серед пануючих кляс, серед тих мухоморів та галапасів нема згоди: ті пани, що мають багато землі (власники великої земельної посілости, поміщики) нераз воюють з такими, що живуть з капіталів (з покладних грошей); і сі й ті нераз бунтувалися проти царів і королів, а всі вони разом нераз жерлися з високими церковними достойниками. А над чим же вони жерлися? Собаки жеруться над кістками, а люди люблять такі кости, що на них є хоч трохи мяса; тою кістю, що над нею гризлися мухомори й галапаси, був і є робучий народ. А галапаси й мухомори жерлися й жеруться над тим, хто з них має робучий народ найбільше висисати — обдирати, або над тим, кому має припасти се, що вже наздирали з народа. Та як сей висисаний робучий народ починає протирати очи й хоче приглянути ся, хто се його так скубе, тоді всі галапаси й мухомори перестають сперечати ся поміж собою та збиваються в одну купу, в одну масу тай разом виступають проти народа; одні засипають йому піском очи, щоби народ не видів, о що їм ходить (наприклад, як пани настрашилися страйку, то ксьондзи (попи) почали проповідувати проти страйку), другі вбивають клин між простий народ (наприклад

в Галичині кажуть темному мужикови, який гадає, що латинник (чоловік римсько католицької віри) та Поляк, се все одно: ти латинник, то дай голос на пана) і так ще тісніше закручують кайдани робучого люду. *)

Та бо й між народом не всі в оден бік тягнуть, бо не всіх інтереси однакові: міщани (городяни)-ремісники мають свої окремі інтереси, мужики свої; а знову між міщанами майстри мають свій інтерес, а ті, що в них роблять, свій. А й між мужиками „богатири“ то окрема купка, а бідні окрема. Неоден вийшов з робучого народа, з „бідного стану“, а як йому тільки одна каплина з мухомора причепила ся, то хоча він ще не є й ніколи не буде справжнім мухомором, але вже тягне за галапасами; подивіть ся тільки на носи й черева ваших писарів і ріжного начальства, а зараз пізнаєте, чи не капнуло на них щось з мухоморів. Таксамо богачі-дуки, лихварі й різні пявки неприхильно дивлять ся на народний рух, на рух бідноти. Рідко коли трафить ся між богачами такий, що не сприяє мухоморам.

Може ся книжочка дістанеть ся в руки таких, що нічого не мають, що живуть з дня на день

*) Така негідна робота називається по вченому: затемнювання клясової свідомости. Клясову свідомість має сей, хто розуміє, з якого „стану“ вийшов і не дасть ся відвести від боротьби за долю своєї кляси, свого стану, ні латинським обрядом, ні панською ласкою, нічим.

і ніяких податків (налогів) не платять; такі бідоласи готові подумати: „З нас ніхто нічого не відре, бо ми нічого не маємо; нехай з панамі борикають ся ті, з котрих є що дерти, а нам бідним аби день перепхати“. Отже сей, що так думає, думає по дурному. Бо нема такого бідоласи, аби з него не дерли. Друть навіть з того, що в лазні палить, друть навіть сліпого старця-жебрака. Вступить такий до шинку або до корчми, випити чарку горівки або звісти що, то й притім його відруть; він не заплатить тільки, скільки та горівка чи харч варта, але більше, бо на все, чого чоловік потребує, наложені т. зв. посередні податки. Через плече купця простерта рука чиновника податкового видає від найбіднішого при кожній нагоді гроші й гроші.

Отже добре, подумаете собі, треба бороти ся з галапасами й мухоморами, але як, де, коли? І як ся боротьба виглядає, яка вона?

Боротьба ся трояка. Два її роди кождий з вас бачив, третого ще ні, бо сей рід боротьби зриваєть ся несподівано, як пожежа і рідко. Перший рід клясової боротьби се всякі вибори. В сій боротьбі мухомори звичайно мають верх, бо хруні (запроданці) їдять ковбаси, а наш народ не вмів їм дати такої закуски, щоби більше не їли. Другий, острійший рід клясової боротьби се страйк. Він вже звичайно неприємніше кінчить ся для галапасів, чим вибори. Третий

і найгострійший рід клясової боротьби се революція або бунт. Проти кого революція? Проти всіх, що хотять, щоби й далі була стара несправідливість, старий лад. Нераз революція кипіла в Росії, де народ домагався від царя й його розбишак волі. В 1848. році була революція трохи не в цілій Європі. Одначе робучий народ, хоч і проливав і проливає свою кров, не багато скористав, бо за темний, бо не має клясової свідомости. Та велика революція, у якій робучий народ здобуде собі кращу долю, настане щойно тоді, коли і в найтемнійших селах люди порозуміють, хто їм ворог, коли народ просвітиться й відівчить ся казати: „моя хата з краю...“

Коли боротьба удасть ся, а коли ні, про се дізнаєте ся докладно, як уважно до кінця читати мете. А тепер придивимо ся двом ворожим клясам, що не погодять ся з собою ніколи, аж поки одна з них не переможе другу, поки бідна, але велика кляса не знищить малу та багату. Насамперед пригляньмо ся тій клясї, що нині на верха, що все має в своїх руках. Ся маюча кляса називаєть ся:

4. Буржуазія.

А се що значить?

Кожний з вас знає, що таке шляхта (дворяни). Се ті пани, що їх прадіди по більшій частині розбоєм дістали в свої лаби землю, ліси, пасовища й води. Вони собі

тепер спокійно сидять по дворах, хуторах та містах (городах), їдять, пють, гуляють і марнують те, що їх прадіди нарабували; а як котрий збанкрутує, то зараз роблять його яким мухомором, дають йому блискучий ковнір, добру платню і він далі пан. Але не гадайте собі, що тепер для шляхти найліпші часи. Де там! То давно шляхта мала рай. Убє бувало шляхтич мужика, а схоче дати на домовину для нього, то ще добрий пан: як не дав, то також ніхто йому нічого не зробив. Попи, що тепер мають такі великі роти і скрізь бачать смертельні гріхи, навіть у тім, як мужик перечитає собі яку немилу їм часопись, — тоді мовчали і не бачили нічого. Всі лучші посади (жир ов и с к а) серед чиновництва й серед попівства мала шляхта. Попівство і шляхта, ті два найвиспі стани, верховодили в цілім світі. Гірко було кождому, хто не мав ряси або гербу (шляхоцької відзнаки). Такий, хочби мав і яке велике майно, значіня не мав ніякого: найпаршивіший і найдурніший шляхтич мав першенство й перед наймудрішим, найстаршим тай навіть багатим чоловіком без гербу.

Одначе третій стан, в котрім на першім місці стояло багате міщанство *), буржуазія

*) Аби хто не погадав собі, що до буржуазії, то є до великого міщанства можна числити й наше міщанство, тих бідолашних мулярів, шевців, кушнірів, боднарів, кравців! Вони — робітники, що як нині не зароблять, то завтра

великих міст, зробив бунт, революцію, вирізав трохи шляхти, розігнав попів і так присилював ті два стани посунути ся на їх вигідних місцях і зробити йому місце. Стало ся се насамперед у Франції, в році 1789. Бунт, що в тім році почав ся, називаєть ся Велика Революція. Від тоді шляхта скрізь присіла й пристала на те, що не лише вона може обдирати нарід. Сита буржуазія (велике міщанство) боролася зі шляхтою й попівством о права, о власть, о чини, а бідний робучий народ попер її — і собі збунтував ся, бо й йому було зле. Буржуазія добила ся свого: скасувала старі закони (права), що були прихильні шляхті, завела нові закони, прихильні для себе та захопила значну часть чинів (власти) у свої руки. Настав новий лад на світі: тепер вже нікого не питали, чи має герб або рясу, але чи має гроші, капітали. Шляхтичі й попи на високих становищах — (дехто з простих попів може часом бути порядний і прихильний народови) лишили ся й далі на верха, але тільки тому й тільки ті, що мали капітал. Тих старих рабівників приймила буржуазія поміж себе й тепер в трійку взяли ся обдирати робучий народ.

Гніздо буржуазії — великі міста. Її підвалина — торгівля й промисл. Рухлива як муравлі, буржуазія, що вигризла колись шляхтичів із їх золотих сідал, не вдовoliла ся сим. Маючи в своїх

не мають що їсти. А буржуазія, се великі купці, фабриканти (власники заводів) і їх побратими.

руках власть і капітал, взяла ся вона збирати щораз більші капітали й вести війну з конкурентами *) не тільки з буржуазіями чужих країв, але й між собою. Хто не має великого капіталу й зручності, сей банкрутує. Давні майстри-богатирі, що мали много челяди, не могли видержати конкуренції з фабрикантами й щезли, се значить, стали ся звичайними ремісниками, а їх діти челядниками, що роблять, хоч і дома, на тих, що дають їм матеріял та платять за роботу. — Навіть наукою не має буржуазія часу займатися, так її запаморочила жадоба зиску; а найгірше здирає буржуазія робучий народ.

Помагають їй притім два роди платних наймитів-помічників: одні вбрані в духовні ряси, другі в блискучі мухоморські ковніри. Одні клепчуть робучому народови від хресту до гробу, щоби терпів і робив, другі пильнують, щоби робучий народ не перемінив несправедливого порядку, так, як його недавно, бо ледви тому сто кільканацять літ перемінено. — „Адже-ж їм платить казна“ — скаже може хто. Ну, а казна в чийх руках, як не в буржуазії, багатії кляси? Буржуазія має все в своїх руках! Її капітал всемогучий. Вона й справедливість купила. От і від війська та від смерти й каліцтва на війні сини буржуїв викручують ся.

*) Конкуренція значить: суперництво між двома купцями і т. п.; і оден і другий опускає з ціни свого товару, аби притягнути до себе як найбільше купуючих і знищити противника.

5. Пролетаріят.

Хто не має рясн духовника, мухоморського, чиновницького ковніра, капіталу або багато землі — сей належить до пролетаріату, то значить до незасібного робучого народа й називається пролетар. Навіть неоден з тих, що мають герби, то є шляхотські відзнаки, став пролетарем, зарібником. Чим чоловік може заробити на житє? Як котрий. Шахрай шахрайством, піп ротом, а бідний чоловік своїм здоровлєм, своїми руками.

Пролетаріят, се є робучий народ, коротає свій вік скрізь, і в селах і на хуторах і в городах. Де він найтемнійший, там йому найгірше жити. Там де є фабрики, де можна знайти лучший заробок, там пролетаріатови лучше жити.

Кождий знає, що сто разів гірше бути двірським форналем (робітником у поміщика), чим фабричним робітником. Ба, фабричний робітник не міняв ся би з нашим господарем на кількох десятинах, що з журби не видить, куди ходить. Фабричний робітник лучше їсть і менше журить ся, чим наш „господар“, що має „батьківщину“. Кождий з вас може сам переконатися, що се правда: нехай тільки поїде з на рік до Прус на роботу, найліпше до копальні вугля. Як вернеть ся, то ще других справить, де лучше, чим у нас.

Так отже було би лучше, якби великий фабричний промисл і в нас розгостив ся. Одначе

не треба думати, що для пролетаріату принесе він рай. Де там! Правда, голодовий тиф щезне, але пролетаріат дальше гинути ме як мухи. Хоча фабрика лучше дає їсти, чим двір поміщика, але робити треба в ній тяжко: подивіть ся на наших робітників з фабрик тютюну — які вони жовті. А є ще й гірші фабрики, ніж тютюнові. У фабриках, де прядуть та тчуть, дуже горячо, а дрібненькі волокна уносять ся в воздух як порошок, що западає робітникам у груди. Вони кашляють, хорують. Фабричні ткачі глухнуть скоро від страшного лоскоту й гримоту машин; більшість їх умирає на сухоти (чахотку), не діждавши навіть 25 року життя. „Дуже гірко тим робітникам, що продукують (виробляють) солодкий цукор“, в цукроварнях (сахарнях) печі день і ніч розпалені, аж червоні, а „робітники звивають ся коло них серед тої горячі як душі в огні“. Хиба-ж треба їх ще страшити пеклом? Робітники, що друкують (печатають) газети й книжки (складачі-зецери) гинуть найбільше зі всіх на сухоти. Робітники в Англії, що продукують глиняні вироби, мають усі діти хорі на скрофули. Дійшло до того, що в Чехії, тім багатім краю, на 1000 новобранців тільки 46 можуть і мають силу служити при війську. Тяжка праця, нечисте повітря, лихе помешканє — вистарчають, щоб чоловікови вкоротити віку, зробити його блідим, ще живучим трупом. Великі фабричні комини, се чорні павки, що ссуть кров з пролетаріату й переливають її в грубі черева багатирів, котрі

148

виглядають, якби були не з тої породи, що простий народ: грубі, товсті, червоні як кати.

Ті чорні фабричні комини ждуть на ваших синів та внуків, які колись втікати муть до фабрик. Бо з панських дворів, що загарбали безмежні лани, виходить та йде на села голодовий тиф, нужда й недуги, а з фабрик тільки недуги. Вибирати тут легко.

Колись давно продавали пани робучих людей на ярмарках так, як ми нині продаємо худобу й безроги. Нині робучий чоловік мусить сам себе продавати, свою працю, своє здоров'я, бо інакше вмер би з голоду. І ще добре, як є кому продати себе! Біда все гірше до очей лізе, навіть діти богатших людей „сходять на пси“ — і то не з п'янства, як неоден каже: більше є таких, що стали пити з бід, чим таких, що збідніли з п'янства. А пани-буржуї пють не так: дорогими винами запивають ся та нічого не роблять — і гроші мають. І що се за порядок такий на світі, що на бідного тяжка праця не годна заробити, а на богача самі гроші роблять? „Гріш гріш родить“ кажуть люди, й воно так виглядає, бо вложіть до каси гроші, а по році дістанете процент (0/0). А вложіть ті самі гроші в торгівлю, то дістанете ще більший 0/0 приходу. Але по правді то навіть найбільша сума не вродить і одної копійки сама. Гроші й всяке инше багатство родить людська праця, а хто має зиск без праці, хто живе й не працює, сей галапас, сей об-

дирає тих, що працюють, недоплачує їм і з того живє та ще й збиває маєтки. А суду й права на нього нема? Нема, бо наше право укладали люди з буржуазії, з багатого стану й уложили його так, щоби біднота все була на споді. Сей несправедливий лад на світі називається:

6. Капіталізм.

А се що таке?

Кожний з вас знає, що була панщина. Се був такий лад на світі, такі „порядки“, що хлопа буюком гнали до роботи на панський лан. До нині стоять по горах руїни старих панських замків; будували їх ваші прадіди під нагаями панських посіпаків. І нині будує народ панам і богачам пишні палати. Що жене його тепер робити на панські розкоші? Адже-ж буюком вже нікого не можна гнати до роботи. Жене його гірша від бука нужда й голод. Бідний чоловік мусить продавати свій час та здоров'є, свою працю — кожному, хто хоче й може се купити, хто має на купно капітал. А що се таке капітал?

На се питанє не легко добре відповісти, бо вчені ще сварять ся над сим і є різні роди капіталу. Звичайно гадають люди, що капітал — се гроші. Воно й правда, але не вся. Бо капітал, се майно (маєток), з якого можна мати прихід без власної праці. Наприклад: побудує пан горальню чи бровар і має з сего великий прихід,

хоч сам і пальцем не рушить, бо навіть до збирання грошей тримає касієра; кошти будови вже давно виплатили ся, а прихід все йде та йде. Або: хтось має кілька пар коней, тримає до них наймитів і фірманить ними та з сего має прихід. Або: хтось має гроші в касі, в банку, або якимсь підприємстві й живе з процентів. Як бачите, капітал, се не тільки гроші, але й инше майно, як худоба, машини, будинки. Капітал все є майном, але майно не все є капіталом; коли ви наприклад маєте дім, у яким самі з родиною сидите, а приходу з него не маєте, або коли в вас є худібка, якої вживаєте до справлення поля, але не маєте з неї сталого приходу, зиску такого, як має фякерник (ізвозчик), то сей ваш дім, ся ваша худоба є майном, але не є капіталом. — Всі, що мають капітал, се значить таке майно, такий маєток, з котрого мають зиски, хоч самі не працюють — називають ся капіталістами. Капіталістом може бути не тільки звичайна людина, але й товариство, громада, край і держава; наприклад: залізниця належить до держави, вона державний капітал; прихід з неї йде до державної каси, з якої оплачуєть ся чиновників.

Якже се може бути, щоби капітал приносив тому, хто його посідає, прихід без його праці? Зараз побачите се на прикладі: от годує пан волів брагою, а як їх добре підгодує, везе до великого города, там продаєть і тепер сидить над рахунком в канцелярії; воли коштували його тільки а тільки, солома тільки, за стайні рахує

собі тільки, дорога тільки — найменший кошт зрахував, а вийшло, що чистого зиску остав ся гарний гріш, і пан знову каже годувати волів, бо інакше не казав би. Сей „чистий“ зиск дуже брудний, бо звідкіля він взяв ся? Адже-ж се недоплачена платня тих слуг, що днювали й ночували в стайнях, що там своє здоров'я лишили! Ну, а панови нічого не належить ся за його „голову“, за се, що він тим орудує, що рахунки веде? запитає хтось. Пан почислив собі се окремо, так, якби тримав якого директора, і то добре почислив собі. „Чистий“ зиск, то вже такий, що нема за що його рахувати, то вже чистий рабунок на бідних робітниках*) Подібно діється і по містах, по фабриках. Але за сей рабунок, аби він виносив і великі тисячі, не дістане капіталіст ні години вязниці, бо закон дозволяє капіталістам рабувати бідних. Суд сказав би покривдженням, що запізували би такого рабівника: „Адже ви у нього добровільно згодили ся за таку маленьку плату“ — хоч се неправда, бо їх присилював до роботи гірший від бука голод.

Але як що ви думаєте, що двигаєте на собі тільки оден рід галапасів, то ви ще не придивили ся добре світови. От живе собі граф, барон, або яка инша мара, що має свої добра. Він сидить собі в городі й бере ренту (гроші за аренду) від

*) Той зиск-рабунок називає ся по ученому: надвартість.

свого посесора. Посесор мусить так крутити, що-би сему дармоїдови, що наймив йому свої добра, сплатити велику суму за винаєм і ще до того со, бі щось зложити, бо він прецінь за дармо не буд-клопотати ся тим. А з кого тут потягнути? На збіжу не можна, бо збіже везуть і з інших країва з худоби „капне щось“, але таки найбільше зідре з робітника, з мужика, котрого пани від віків на-зивають „бидлом“ (худобиною). Так то ви двига-єте на собі посесорів, а на тих посесорах ще й панів — і тому так вам тяжко. А пригляньте ся тільки близше, то побачите, скільки то ще ин-ших галапасів і комарів і пявок приссало ся і ссуть, ей, то — то ссуть.

То сей „порядок“, що оден на другім їздить і ссе його, а усіх двигає й годує робучий народ, називаєть ся капіталізм? Так.

Коли капіталізм, то є теперішній порядок на світі, прирівнаємо до великого воза, яким бо-гатий купець їде зі службою на ярмарок, то куп-цем сим буде буржуазія, службою так звана „інтелігенція“ (візником світська, як чиновники й судії, а льокайчуком, що крім того погукує на коні: „тягни!“ — духовна), то є всі ті панки й підпанки, що капіталів не мають, але й не працюють тяжко, а кіньми — пролета-рія, то є незаможний, робучий народ. Сей віз їде вже довго тай коні вже дуже потомлені; а богатир-дука все гукає, щоб скорше їхати. Через котрий край він переїздить, там бідний народ збігаєть ся й за січку стає тяглом сего воза;

а богатир, що ним їде, дає своїм коням лише стільки їсти, щоби з голоду не погинули. Як котрий з надсильної праці впаде трупом, миттю є новий на його місце, ще й просить ся. Віз тяжкий-претяжкий, бо залізний, а богатир грубий як бочка і коло нього стоїть великий міх золотих дукатів і барила вина. З тягаром треба день і ніч бігти, а хто раз до нього запряг ся, той уже не відійде від нього, хіба без руки, без ноги або без душі — всіх товстий богатир заїздить на смерть...

У нашу країну сей страшний віз ще не цілий в'їхав, тільки його передна часть, де сидять льокайчук і фірман (візник), що гукають та б'ють коней. Скрізь по краю щойно звозять малими візками матеріял, аби мостити широкі дороги для богатира-людодіа. Одначе шлії сих малих візків так вїли ся в груди тягнучого люду, що він вже волів би тягнути той великий, залізний віз; так йому дали ся в знаки ті великі панки, що товчуть ся по ньому своїми малими візками.

— А по чім буде пізнати, що той богатир сам вїхав у наш край? — По чорних фабричних коминах, що ростуть за ним як гриби по дощеві.

— А чи не можна би скинути того людодіа з воза й посадити там кого з тих, що тягнуть віз і знають біду? Такий позволив би відітхнути тяглу, нагодував би коней та їхав би по людськи. — Можна. На те є спосіб. Називаєть ся він організація.

— Гов! а чи той, кого би висадило ся на віз, не буде потому гірший він старого? — Насамперед його не посадить ся там на віки, тільки на короткий час, щоби порядкував; його діти й свояки мають бути поміж тяглом, то він, якби навіть хотів гнати, то не буде. Потому: як минеть ся його час, посадить ся інших, а якби котрий не хотів сам злізти, то його зсадить ся так „делікатно“, що десятому буде заказувати. Народ як раз навчить ся скидати, то вже буде вміти. А тепер сей спосіб:

7. Організація.

Слово се найважнійше з усіх, які ви чули. Щож воно значить і чому воно таке незрозуміле? — Незрозуміле воно тому, бо не наше, а грецьке. По грецьки „органон“ значить тільки, що по українськи „знаряд“, „інструмент“. Струменти є всілякі, є такі, що ними можна грати, або співати (органи, скрипка, горло); є такі, що ними можна дивити ся (око); є такі, що ними можна робити (рука), або думати (мозок). Тіло, що має більше струментів або органів зложених так, що ними можна робити, що треба, називає ся організм. Отже організмом є: людини, звірина, птиця, пчола, муравель, але й дерево, бо воно має листе, орган, котрим дихає, коріне, орган, котрим кормить ся, тягне соки із землі. Камінь або порошок організмом не є, а чому, се кождий сам розуміє.

Але є два роди, два ґатунки організмів. Зараз побачите се на прикладі. Йде чоловік полем, а тут хтось з рова луп! його буком по голові. Перше, що в нїм порушить ся, буде: чи втікати, чи віддати? Коли зміркує, що за сила стоїть проти нього, чи така, що він її переможе, чи така, що з нею не дасть собі ради — то або береть ся віддавати, або дає ногам знати. Чому так? Бо чоловік має такий струмент, такий орган, що називається розум і той йому каже: сего навчиш, як бити, або: біжи, бо лїпше дістати раз, чим десять.

А тут маєте другий приклад: В часі війни (або маневрів, що подібні до війни) їде полем відділ війська. Нараз з боку неприятель пук-пук. Повторяється те саме, що з нападеним чоловіком.

Військо або стає до бою, або коли неприятель за сильний, утікає. Чи кождий жовнір з окрема міркує своїм розумом про силу неприятеля? — Ні, розумом війська є офіцери, Такого вояка зараз розстрілять, котрий сам розсудив би собі, що неприятель за сильний та втік би. Тож бачите, що військо також організм, бо має спільний орган у купці офіцерів.

— Якаж різниця між тим організмом, що дістав буком і тим, що на нього посипали ся кулі? Така, що перший був оден, а другий зложений з многих цілком окремих частин і упорядкований.

Се складане й порядковане називається організованєм. Організувати значить гуртувати й по-

рядкувати, а організація значить: такий гурт, така спілка, в якій є лад і порядок. У великих боротьбах мають значінє тільки впорядковані гурти, тільки організації. В таких боротьбах одинокий чоловік не значить нічого, як нуля (зеро). Але в організації, то є в гурті, в злуці, значить чоловік щось так, як нуля, що стоїть за числом; чим більше таких нуль, тим більше число.

Боротьба може тільки тоді добре скінчити ся, коли нарід сильно тримати меть ся купи, то значить, коли мати ме сильну організацію. Бо організація організації не рівна.

Мудрагелики кажуть: „Е, як буде на що заносити ся, тоді я приступлю до організації“. А чи до війська аж тоді беруть, як на війну заносить ся? Тоді, як треба йти в огонь, вже за пізно вчити ся муштри. Кожду боротьбу мусить ся програти, коли нема заздальгідь прилагодженої сильної організації.

А по чім пізнати, що організація сильна? Насамперед по тім, чи члени організації знають, яка ціль, яка мета їх організації і як до сеї мети дійти. А звідкіля вони се можуть знати? — Ви мусїли вже чути, чому малий Японець набив великого Москаля: тому, що в Японця все було в порядку, все добре зорганізоване, бо в японськїм війську навіть простий жовнір мав при собі мапу: а в російськїм то й офіцири не дуже зривали собі над мапами очи. Те саме, що для війська мапа, є для народа газета (часопись). Вона розкриває темним очи й показує дорогу. Поки навіть

найбіднійші люди не будуть читати газет і книжок, бодай в неділю та свято, поки не будуть належати до своїх організацій, доти їм не буде краще.

Друге, по чім можна пізнати, чи організація сильна, се те, чи вона має гроші. Як то? Той тут треба гроший? Треба і то багато. Робучий народ має вести війну о свою долю, а на всяку війну треба гроший; адже військо має військову касу. Подивіть ся, як хто процес веде, скільки він потребує гроший! А се не процес, але важніша справа, бо довга, завзята війна.

Хто-ж і на чий руки має ті гроші складати? Складати має кождий, а на руки тих з поміж вас, що найчеснійші й не рушать чужої копійки. Але навіть сим найчеснійшим треба дивити ся на пальці, бо то спільний гріш! — А нащо його і для кого збирати? Для себе. Як хто з тих, що належать до організації, занедужає й не має чим занести ся; як умре, а по його голові лишать ся жінка й сироти, — тоді треба їм дати поміч з організаційної каси. Але головню повинна бути ся каса призначена на час боротьби, наприклад страйку з двором — тоді треба її отворити для найбільднійших, що не мали би що в рот кинути, якби не пішли до роботи. А кождий повинен мати в тямці, що в такий час найлегше стати безрогою: хто з тої каси візьме найменший гріш, хочби й за згодою управи, а не потребує його конче, той безрога. Тут нема що казати: „Я да-

вав, то й мені належить ся“. Належить ся тільки тому, хто зовсім нічого не має.

Тут міг би хто запитати ся: „То ще не досить податків платить робучий народ, аби сам накладав на себе тягар?“ Такому найліпше показати чоловіка, що носить коновками воду на коромеслі. Нащо він ще коромесло двигає? Не досить йому того тягару, що несе? Нащо ще докладає собі? На те відповідь: бо сей малий додатний тягар помагає йому нести ті великі, влекшув їх. Так само і з організацією.

А яка ціль, яка мета того всего, того просвічування себе, читання, організованя, плачення податку на організацію?

Ціль того всего двояка: влекшити собі жите й боротьбу в супокійні часи та прилагодити ся на час третього рода клясової боротьби, на час революції.

В сильних організаціях найдуть поміч ті сироти, що пізною осінню шукають служби, дряжачи зі студени, мліючи з голоду; ті, що тепер замерзають у сніжних заверухах, ті, що з вільна гаснуть, винищені довгою повільною мукою. Осквернені золотом церкви й монастирі, побудовані в ім'я й на честь того, що казав голодного накормити, подорожного в дім прийняти — замкнені для тих, що потребують помочи. Треба сотворити нові пристановища.

А друге, чим мають займати ся організації робучого народа, се приготованє до тої великої

хвилі, коли теперішній несправедливий лад на світі захитаєть ся й народня революція знищить до тла теперішні порядки. Ся хвиля може прийти несподівано як буря. На такий огонь треба все мати готове, бо інакше страшні будуть наслідки замішаня.

Не знати, коли прийде ся велика хвиля, сей слухний час, що принесе суд і кару всім, що кривдять та обдирають робучий народ. Але що вона прийде, се таке ясне, як сонце на небі. Вона прийде, бо на світі тяжко дуже.

Вийшли з друку такі книжки:

1. М. Михайленко — Національне питання в Росії й війна.
 2. М. Михайленко — Росія й Україна.
 3. М. Залізняк — Самостійна Україна — не-соціалістичне гасло?
 4. М. Залізняк — Українці, Росія й війна.
 5. М. Михайленко — „Визвольні маніфести“ російського уряду в теперішній війні.
 6. Ю. Ручка — Російські соціалісти й теперішня війна.
 7. В. Лібкнехт — Чи Європа має скозачіти?
 8. С. Дікштайн — Хто з чого живе?
 9. Ф. Волховський — Казка про салдатську душу.
 10. Ф. Волховський — Казка про несправедного царя, друге українське видання.
 11. Ф. Волховський — Як мужик став довжником у всіх.
 12. М. Драгоманів — Віра і громадські справи, друге українське видання.
 13. В. Швачка — Чому позичали віру.
 14. В. Рюминський — Повстане селян в Англії.
 15. М. Лозинський — Українська Галичина — окремий коронний край.
-

В німецькій мові вийшли:

1. Georg Ruczka — Die russischen Sozialisten und der gegenwärtige Krieg.
 2. Georg Ruczka — Die französischen Sozialisten und der Krieg.
-

Друкують ся або готують ся до друку:

1. Галичина й її національне значінє для України.
2. М. Лозинський — Утворенє українського коронного краю в Австрії.
3. Х. Житловський — Соціалізм і національне питанє.
4. М. Борисов — Соціалізм і проблема національної автономії.
5. Національна справа й Партія Соціалістів-Революціонерів.
6. К. Кавтський — Національність й інтернаціональність.
7. К. Кавтський — Національна держава, імперіялістична держава й союз держав.
8. Дмитро Сметанка — Соціалізм, завоюницька політика, патріотизм і націоналізм.
9. Л. Василенко — Світова війна.
10. І. Сокира — Хай Европа козачіє!
11. Е. Бернштайн — Інтернаціонал робітничої класи й європейська війна.

0,8 + (1986)

4153

12. М. Драгоманів — Чудацькі дуги українську національну справу.
13. М. Драгоманів — Листи на прлянську Україну.
14. М. Драгоманів — Про неволю ві
15. М. Драгоманів — Рай і поступ.
16. Е. Пернерсторфер — Про новітній націоналізм.
17. К. Ляйтнер — Імперіялізм московського народу.
18. К. Реннер — Національна справа, імперіялізм і соціалізм.
19. А. Бах — Цар — Голод, друге українське видання.
20. Др. Осип Назарук — Що се є: суспільні класи, боротьба клас, буржуазія, пролетаріят, капіталізм і організація.
-

РЛ 4153_y

О. Назарук

Що се а: